

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Yusupova Nargiza Nigmatovna¹

¹ Toshkent davlat O'zbek tili va adabiyoti universiteti Xorijiy tillar
kafedrası ingliz tili o'qituvchisi nargizanigmatovna@gmail.com

ZAMONAVIY O'QITISH METODLARIDA ROL O'YINLARINI KENG QO'LLANILISHI

Annotatsiya. Ushbu maqola zamonaviy o'qitish metodlarida rol o'ynash o'yinlariga bag'ishlangan talabalarning nutq qobiliyatini rivojlantirishga katta ta'sir qiladi. O'rganilayotgan tilning kommunikativ komponentligini oshirish maqsadida rol o'yinlari orqali haqiqiy nutq holatlarini qayta tiklash bilan qoplanadi. Ushbu maqolada, "rol o'yinlari" tushunchasi ostida, yaratilgan situatsion-o'zgaruvchan tabiiy mashqlarini anglatadi. Maqolada rol o'yinlari tipologiyasi, ishlab chiqilgan materiallar va ularni ta'lim oluvchilarga etkazib berish tasvirlangan.

Kalit so'zlar: o'qitish metodlari, aloqa, talim, rol o'yinlari, ingliz tili.

Аннотация. Большое влияние на развитие речевых способностей учащихся оказывает данная статья, посвященная ролевым играм в современных методах обучения. Компенсируется воссозданием реальных речевых ситуаций посредством ролевых игр с целью повышения коммуникативной составляющей изучаемого языка. В данной статье под понятием "ролевые игры" понимаются созданные ситуационно-вариативные

упражнения естественного характера. В статье описана типология ролевых игр, разработанные материалы и их доставка обучающимся.

Ключевые слова: методика обучения, коммуникативный, ролевые игры, английский язык.

Annotation. This article, devoted to role-playing games in modern teaching methods, has a great influence on the development of students' speech abilities. It is compensated by recreating real speech situations through role-playing games in order to increase the communicative component of the language being studied. In this article, the concept of "role-playing games" is understood as created situational and variable exercises of a natural nature. The article describes the typology of role-playing games, developed materials and their delivery to students.

Key words: teaching methods, communication, training, role-playing games, English.

Kirish. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo‘lidan borayotgan mamlakatimizning usluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish, va albatta, chet tillarini o‘rganish va o‘rgatish barcha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar qatori vatanimiz-O‘zbekistonda ham zamon talabiga aylandi. Chet tillarni o‘rganish uchun yoshlarga, qolaversa barcha yurtdoshlarimizga yaratib berilayotgan shart-sharoitlar o‘zining ijobiy natijasini isbotlab bermoqda, desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Nafaqat chet tillari misolida, balki ilm dunyosining barcha jabhalarida jiddiy o‘zgarishlar, yangilanishlar amalga oshirilmoqda. Albatta, banday ulkan bunyodkorlik ishlarining boshida yurtboshimizning ko‘rsatgan jonbozliklari, yoshlarga bo‘lgan e’tibor, kelajakka ishonch tuyg‘usi yotadi. Bunga O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 11-avgustdagi “Ta’lim muassasalarida chet tillarini o‘qitishning sifatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 610-sonli qarori misol bo‘la oladi. [5]

Rivojlanayotgan mamlakatimizda talaba–yoshlarni chet tillar bo‘yicha kommunikativ kompotentligini (layoqatlilik) rivojlantirishda xorijiy tillardagi nutq kompetensiyasini shakillantirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash

alohida ahamiyatga molikdir. Haqiqiy nutq holatlarini qayta tiklash rol o‘yinlari bilan osonlashadi. Ular talabalarni madaniyatlararo muloqotga tayyorlash va ularning kommunikativ vakolatlarini shakllantirish uchun alohida ahamiyatga ega.

Pedagogik (ta’lim) texnologiyasi — o‘quv jarayonini loyihalashtirish, tashkil etish va o‘tkazish uchun o‘quvchilar va o‘qituvchilar uchun qulay muhit bilan birgalikda o‘quv-pedagogik faoliyatning yaxshi o‘ylangan modeliga aytiladi. Pedagogik texnologiya ta’lim jarayonining to‘liq nazorat qilinadigan g‘oyasini amalga oshirishni o‘z ichiga oladi [1]. Zamonaviy ta’lim metodikasidan biri ro‘l o‘yinni kiradi:

rolli o‘yin-o‘quvchilar tomonidan hayotiy vaziyatning har xil shart-sharoitlarini sahnalashtirish orqali ko‘rsatib beruvchi metoddir. Rolli o‘yinlarning farqli tomoni baholashning olib borilmasligidadir. Rolli o‘yinda ham muammoni echish bo‘yicha ishtirokchilarning birgalikda faol ish olib borishlari yo‘lga qo‘yilgan. Rolli o‘yinlar o‘quvchilarda shaxslararo muomala malakasini oshiradi. O‘quvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi. Shu sababdan, o‘quvchining bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun etarli darajada o‘quvchilar ishtiroki va amaliyoti mavjud bo‘ladi.

Tahlil va natijalar. Ishlab chiqilgan materiallar Toshkent shahridagi Olmazor tumani 298-umumta’lim maktabining 9 va 10-sinflarida ingliz tili darslarida sinab ko‘rildi. Materiallarning samaradorligini tekshirish uchun biz leksik shakllanish darajasini aniqlashga yordam beradigan Rol o‘ynash o‘yinlari kommunikativ test sinovlarini ishlab chiqidi.

“Rol o‘ynash” o‘yinlari (Acting characters) bu usul darsda qo‘llanildi. Hunarga o‘rgatish uchun “Interpreter”, “Translator”, “Writer”, “Poet” kabi kasbdagi kishilarni ro‘llari o‘ynaldi va o‘quvchilar bilan suhbatlashildi.

Olingan natijalar xulosa chiqarishga imkon berdiki, talim oluvchilarning aksariyati faqat yarim sinovdan o‘tishga muvaffaq bo‘lishdi, chunki ular ro‘l o‘yinlarni ifodalovchi to‘liq so‘z birikmalariga ega emaslar va ularda hali kommunikasiya komponentlari to‘liq shakllanmaganligini ko‘rdik.

O‘yin texnologiyasidan foydalanishning asosini o‘quvchini faollashtiruvchi va jadallashtiruvchi faoliyat tashkil etadi. Psixologlarning ta’kidlashlaricha, o‘yinli faoliyatning psixologik mexanizmlari shaxsning o‘zini namoyon qilish, hayotda barqaror o‘rnini topish, o‘zini o‘zi boshqarish, o‘z imkoniyatlarini amalga oshirishning fundamental ehtiyojlariga tayanadi. Har qanday o‘yin zamirida umumiy qabul qilingan ta’lim prinsiplari, taktikasi yotishi kerak. O‘quv o‘yinlariga o‘quv predmetlari asos qilib olinishi kerak. O‘yinlar jarayonida o‘quvchi oddiy darsga qaraganda bu mashg‘ulotga qiziqibroq yondashadi va bemalol faoliyat ko‘rsatadi. Ta’kidlash lozimki, o‘yin eng avallo, o‘qitishning bir usulidir. O‘quvchilar o‘yinli darslarga qiziqib qatnashadilar, g‘alaba qozonishga intiladilar, o‘qituvchi ular orqali o‘quvchiga ta’lim-tarbiya ham beradi. O‘quvchi inglizcha o‘yin o‘ynab, gapira olarkanman, tinglab tushuna olarkanman, yoza olarkanman, deb ishonadi, qiziqadi

Tadqiqot metodologiyasi. Rol o‘ynash o‘yinlari kommunikativ mashqdir. Rol o‘yinida simulyatsiya qilingan vaziyatlar sinfdagi nutq faoliyatini haqiqiy muloqotga yaqinlashtirishga imkon beradi, bu esa asosiy ta’limga kommunikativ yondashuv printsipidir. Ushbu maqolada, "rol o‘ynash o‘yinlari" tushunchasi, nutq namunasini takroriy takrorlash uchun imkon yaratadigan situatsion-o‘zgaruvchan mashqlarini nazarda tutadi, bu erda haqiqiy nutq bilan muloqot qilish uchun imkon qadar yaqin bo‘lgan sharoitlarda-nutq ta’sirining hissiyligi va maqsadga muvofiqligidir.

Rol o‘ynash o‘yini o‘rganish usullaridan biri sifatida ko‘rib chiqish mumkin. Uning quyidagi turlari: nazorat ostida, o‘rta darajada nazorat qilinadigan, erkin, epizodik, uzoq muddatli rol o‘ynash o‘ynlarini o‘z ichiga olgan. [2].

Nazorat ostida rol o‘ynash o‘yinlari eng oddiy hisoblanadi odatda tayyor dialog asosida qurilgan rol o‘yinlari yoki matn asosida qurilgan rol o‘yinlari kiradi. Agar rol o‘ynash o‘yinlari dialoga asoslangan bo‘lsa, unda ish jarayoni buning ustiga quyidagilar. Birinchidan, talabalar taklif etilgan muloqot bilan tanishadilar, uni qayta ishlab chiqadilar. Bundan tashqari, juftlikdagi talabalar yoki o‘qituvchi bilan birgalikda suhbatning mazmunini muhokama qilishadi albatta kerakli so‘z

birikmasi asosida. Keyinchalik talabalar o‘z suhbatlarini tashkil qilishadi, suhbatdan chiqarilgan kalit so‘zlarni dialog-model hisoblanadi. Shunday qilib, talabalar tomonidan yaratilgan muloqot dialog modeliga o‘xshaydi, lekin u erda boshqa savollar va javoblar ham mavjud.

Agar rol o‘ynash o‘yinlari matn materialida yaratilgan bo‘lsa, unda u ehtimol boshqacha ko‘rinidhda bo‘ladi. Misol uchun, o‘qituvchi talabalardan birini taklif qilishi mumkin va yozilgan matnga qarab rolini o‘ynashi lozim yoki talabalar undan intervyu olishni taklif qilishlari ham mumkin. Shuni ta’kidlash kerakki “muxbirlar” nafaqat turli xil savollarni so‘rashi mumkin, matnda mavjud bo‘lgan javoblarga savollar ham berishi mumkin.

O‘rta darajada nazorat rol o‘ynash o‘yin yanada murakkab rol o‘yinidan bir desak adashmaymiz, ishtirokchilar umumiy tavsifini va ularning rollarini tasvirlaydigan kartani oladigan o‘yin turi. Shuni ta’kidlash kerakki, u yoki bu xarakterning xatti-harakati faqat rol ijrochisiga ma’lum. Shunday qilib, o‘yin ishtirokchilari o‘z sheriklarining xatti-harakatlarini to‘g‘ri tushunishlari kerak.

Erkin rol o‘ynash o‘yinlari eng qiyin o‘yinlardan biridir, chunki ular o‘quvchilarga tashabbus va ijodkorlikni ko‘rsatishga imkon beradi. Erkin rol o‘ynash o‘yini o‘tkazishda talabalar o‘zlari qaror qabul qilishadi, ular qaysi so‘z birikmalaridan foydalanish yaxshiroq va hodisani qanday rivojlanishi haqida. Bu holatda o‘qituvchi faqat mavzuni beradi va ushbu mavzu bo‘yicha barcha mumkin bo‘lgan vaziyatlarni taklif qiladi. Bundan tashqari, o‘qituvchi guruhni guruhlarga ajratishi va har bir guruhga matn tanlashni taklif qilishi mumkin

ularga eng yaqin bo‘lgan taklif qilinadigan mavzuning aspekti ham tanlash mumkin. Shu bilan birga, agar kerak bo‘lsa, o‘qituvchi talabalarga rollarni taqsimlashda va muhokamada har qanday yordam berishi mumkin.

Epizodik rol o‘ynash o‘yinlari o‘ynashni anglatadi muayyan qisqa epizod.

Uzoq muddatli rol o‘ynash o‘yinlari bir qator saboqlarni egallashi mumkin, ushbu turdagi rol o‘yinlari bir qator epizodlarni o‘ynashni uzoq vaqt davomida o‘z ichiga oladi.

Tahlil va natijalar. Rol o'ynash o'yinlari nafaqat shakllanish uchun ishlatilishi mumkin va leksik ko'nikmalarini rivojlantirish, xususan, nutq komponentlarini takomillashtirish umumiy vakolatlarni beradi. Rol ijro etish o'yinlari o'quvchilarning muayyan vaziyatda muloqot qobiliyatiga ega ekanligini tekshirishga yordam beradi, o'quvchilarning muayyan vaziyat uchun zarur bo'lgan so'z birikmalariga ega ekanligini ko'rsatadi va o'yin davomida o'quvchilarning muayyan grammatik tuzilmalarga ega ekanligi aniq bo'ladi [3].

Ma'lumki, rol o'yinlarini o'tkazish muayyan mavzu bo'yicha leksik mashqlarni bajarishdan oldin bo'lishi kerak. Mashqlar o'quvchilarni o'yinlarda ishtirok etishga tayyorlaydi, chunki ular ishlashga imkon beradi, kerakli leksik va grammatik tuzilmalarni mustahkamlanadi. Bu erda shuningdek, mashqlar majmuini ishlab chiqildi. Ushbu mavzu bo'yicha leksik ko'nikmalarni rivojlantirildi. Uni yaratishda biz leksik majmuada muayyan mashqlar ketma-ketligi mavjudligi haqidagi metodologik printsiptan kelib chiqdik. Birinchidan, biz kerakli so'z birikmalarini joriy etadigan va o'quvchilarga kerakli leksik birliklarni o'rganish imkonini beradigan til mashqlarini taklif qilamiz. So'z birikmalarida mexanik foydalanishdan leksik foydalanishga o'tish, talabalar uchun shartli nutq mashqlarini bajarishga yordam beradi. Va albatta tavsiya etilgan iboralar yordamida so'zni yaratish kerak. Nutq mashqlari sifatida biz savol-javoblar mashqlaridan foydalanamiz.

Shuningdek, zarur leksik zaxirani shakllantirish jarayonida turli kompyuter va onlayn o'yinlar foydalanish mumkin. Ba'zilar ulardan T. V. Burdaeva va M. V. Zhestkova [4] maqolasida tasvirlangan. Ushbu o'yinlarning afzalliklari o'quv jarayonini optimallashtirish va madaniyatlararo muloqotning haqiqiy sharoitlarini simulyatsiya qilish imkoniyatini beradi.

Ko'rib chiqqanimizdek, har bir ro'l o'yinlari o'ziga xos afzallik jihatlariga egadir. Bunday usullarning barchasida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik, o'quvchining ta'lim jarayonidagi faol harakati ko'zda tutiladi

Xulosa. Shunday qilib, olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, rol o'ynash o'yinlar ingliz tili darsida o'rta maktab o'quvchilarining nutq qobiliyatini rivojlantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu o'yinlar jarayonda o'quvchilar og'zaki muloqot vaziyatiga to'liq singib ketishadi. Bu, o'z navbatida, ilgari olingan bilimlarni ro'yobga chiqarishga, yangi grammatik tuzilmalarni va leksik birlikmalar faol va tezkor o'zlashtirilishiga yordam beradi, shuningdek, muloqot qobiliyatlarini to'rtta asosiy turini rivojlantirishga yordam beradi: gapirish, tinglash, nutq vakolatiga asoslangan o'qish va yozish.

Bundan tashqari, rol o'yinlari o'rganish, ingliz tiliga qiziqish va qiziqishni oshirishga yordam beradi va katta motivasiya bo'lib qoladi, chunki talim oluvchilar taklif etilgan ish turlaridan qoniqishadi.

Xulosa qilib aytganda, Ingliz tili darslarida ro'l o'yinlari usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi, nutqi ravonlashadi, tez va to'g'ri javob berish malakasi shakllanadi. Bunday usullar o'quvchida bilimga ishtiyoq uyg'otadi. O'quvchi darslarga puxta hozirlik ko'rishga intiladi. Bu esa o'quvchilarni ta'lim jarayonining faol sub'yektlariga aylantiradi. Ta'lim tizimi o'z oldiga erkin fikrlovchi, barkamol, yetuk shaxsni tarbiyalashni vazifa qilib qo'yar ekan, kelgusida biz bo'lajak o'qituvchilar innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish yo'llarini yanada mukammalroq ishlab chiqshimiz bilan o'z xissamizni qo'shishimiz mumkin.

Adabiyotlar.

1. Xorijiy tillarni o'rgatishda rol o'ynash o'yinlari // INR № 4, 1989
2. Мильруд Р. П. Организация ролевых игр на уроке // Иностранные языки в школе. 1987. № 3. С. 8–13.
3. Стронин М. Ф. Обучающие игры на уроках английского языка. М., 1994. 231 с.
4. Бурдаева Т. В., Жесткова Т. М. Геймификация в преподавании иностранных языков в техническом вузе // Наука и образование транспорту. 2018. № 2. С. 242–245.

5. Ta'lim to'g'risidagi qonun hujjatlari ushbu Qonundan hamda boshqa qonun ... haqida"gi qarori [Elektron resurs] Kirish tartibi: <https://www.lex.uz/docs/-16188>
6. Выготский, Л. С. Мышление и речь. – Москва: Соцэкгиз, 1934.
7. The Guardian [Elektron resurs]. Kirish tartibi: <https://www.theguardian.com/football/live/2018/mar/03/liverpool-v-newcastle-united-premier-league-live>
8. Golish L.V. "Zamonaviy ta'lim texnologiyalari: mazmun. loyihalashtirish va amalga oshirish". Ekspress qo'llanma. T.: 2001 y
9. Parpiev A.P, "Zamonaviy pedagogik texnologiyalar –ta'lim jarayonida.//" Respublika ilmiy amaliy konferensiyasi materiallari", TIKXMII, 18-19 may. 2001.
10. Ingliz tilini o'qitish bo'yicha loyiha ustida ishlash // INR Xorijiy tillarni o'qitish metodikasi usuli // INR № 2, 3, 2000
11. Biboletova M. Z., Denisenko O. A. A book for the teacher. 2nd edition. Titul Publishing House, 2003
12. Xoldorova M., Fayziyeva N., Rixsittilayeva F.. "Chet tilini o'qitishda yordamchi vositalardan foydalanish". Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2005.
13. Hoshimov O'., Yoqubov I. "Ingliz tili o'qitish metodikasi" (o'quv qo'llanma) Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2003.
14. Muminova F. M. Ingliz tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish / Ф. М. Муминова. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2020. –№ 18 (308). –С.590-592. – URL: <https://moluch.ru/archive/308/69404/> (дата обращения: 10.02.2021).
15. Ibragimov N. T. Methods of Teaching English for Pupils / Н. Т. Ибрагимов. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 10 (248). — С. 42-44. — URL: <https://moluch.ru/archive/248/57100/> (дата обращения: 10.02.2021).
16. www.ziyouz.com.